

ביאורים

אחת השאלות ששאלנו על מנין העיקרים היא מדוע חז"ל לא מסרו לנו מהם עיקרי היהדות. רבי יוסף אלבו מוכיח שחז"ל כן רמזו לנו עליהם, באופן מיוחד ומקורי. ראש השנה הוא יום הדין. כל באי עולם עוברים לפני ה' כבני מרון ונידונים על מעשיהם. ביום זה עלינו להתחזק בעיקרי האמונה ולראות האם הלכנו לאורם בעבודת ה'. החלק המרכזי של תפילת מוסף של ראש השנה מורכב משלושה חלקים: מלכויות וזכרונות ושופרות. שלושת אלו, אומר רבי יוסף אלבו, מכונים כנגד שלושת עיקרי האמונה. אנשי כנסת הגדולה שתיקנו את התפילה רצו להחזיר בתוכנו את עיקרי האמונה ולהזכיר לנו מהן אמונות היסוד של היהדות.

מלכויות - בברכה זו אנו משבחים את הקב"ה וממליכים אותו עלינו ועל העולם כולו. ברכה זו מקבילה לעיקר הראשון - **מציאות ה'**, ובה אנו מציינים את ייחודו של ה' ואת מלכותו הבלעדית על הבראה.

זכרונות - בברכה זו אנו מודגשים את העובדה שכל באי עולם נידונים לפניו ביום זה וכל איש נידון על מעשיו. ברכה זו מקבילה לעיקר האמונה **בשכר ועונש**. מעניין להבחין שגם את התפילה המרגשת, 'ונתנה תוקף' של ר' אמנון ממגנצא, שמדברת על חרדת הדין ועל שכר ועונש, יש מוסיפים בברכה זו.

שופרות - בברכה זו אנו מתארים את מעמד הר סיני ומדגשים את קול השופר החזק שהיה בו. זו הפעם הראשונה שבו השופר תופס מקום כה משמעותי. אמנם היו קולות נוספים אך הם היו גם באירועים אחרים בהיסטוריה. לעומת זאת שופר מוזכר רק כאן. גם בנבואות העתיד השופר מוזכר, בשעה שתורת האמת תתקבל על לב העולם כולו. אמנם יש שרצו ללמוד שברכה זו נועדה להזכיר את אילו של יצחק, אך אי אפשר לומר כך מכיוון שעקידת יצחק הוזכרה בברכת זכרונות.

רבי יוסף אלבו מוסיף שכבר הנביאים, הרבה לפני חז"ל, רמזו לנו על שלושת עיקרי האמונה. ישעיה הנביא אמר: **"פי ה' שפִּטְנו, ה' מְחַקְּנו, ה' מְלַכְּנו, הוא יוֹשִׁיעֵנו"** [לג כב]. האמירה ה' **שופטנו** מעידה על עיקר **השכר והעונש**. לאור מעשינו ה' ישפוט אותנו. ומכיוון שהוא זה ששופט אותנו, ואנו קרובים אליו, נצא זכאים בדין.

אך אם חלילה לא נהיה ראויים, והשופט הגדול לא יוכל לזכות אותנו בדין, אנו אומרים ש'ה' מחוקקנו'. אמירה זו מעידה על העיקר של תורה ש'ה' חקק לנו מהשמים. ומכיוון שהוא זה שחוקק את החוקים הוא יכול לשנותם כדי להוציאנו זכאים.

אך אם חלילה לא ירצה לעבור על החוקים שחוקק בעצמו ולזכותנו, אנו אומרים ה' **מלכנו**. אמירה זו מכוונת נגד העיקר של **מציאות ה'**. ה' הוא מלך העולם ומנהיגו ולכן יכול, כמו מלך גדול, לשנות את החוקים לפי הצורך ולהוציאנו זכאים. היות ואנו מאמינים בשלושת העיקרים הללו, שלא כמו חלק גדול מאמונת העולם, בודאי, שבעזרת ה', **הוא יושיענו**.

הרחבות

• רצון ה' ישראל יוכו בדין.

ראוי שיושיענו ביחוד על כלם. רבי יוסף אלבו מסביר שכיוון שישראל מחזיקים בעיקרים בשונה משאר העולם, ראוי שה' יטיב עמם לפני משורת הדין, ויזכה אותם בדין בראש השנה. **רבי יצחק אברבנאל** מסביר שרצונו של ה' לזכות את עם ישראל בדין מתבטא גם בכך שגילה להם כי ראש השנה הוא יום הדין וכי יש לתקוע בו בשופר: "לכן ברצות השם לזכות את ישראל, הודיע וגלה את אונם שהיום הוא יום הוראה רבה (יום הדין גדול), ובריות בו יפקדו לחיים ולמות. ויצו אותם לעמוד על נפשם להשתדל להינצל ולהימלט מהגזרות השמימיות ההן, וכי אין דרך לזה אלא שיצאו לקראת האלוהים ולהתחנן לפניו ולדבקה בו לבקש ממנו שלא יעזבם להוראות המערכות השמימיות (לגזרות כפי שהן מצד הדין), אבל (אלא) שבסתר כנפיו יסתירם כיון שהם עם מרעיתו וחבל נחלתו. וזה ענין מצוות "יום תרועה" [במדבר כט, א], שצוה שיתקעו ויריעו בשופר המורה על הדרור והחרות (כפי שנהוג בשחרור עבדים). כאלו הם בני חורין מההוראות השמימיות (שהגזרות אינן חלות עליהם כפי שהן), ושלכן הוא אלוהינו ואין עוד אחר... וכמו שאמר "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי" [תהילים קמו, יט] [ויקרא כב, א].

תפילת מוסף של ראש השנה

והמזורה על היות שלש העיקרים הללו שרש ויסוד לאמונה אשר בה יגיע האדם אל הצלחתו האמתית, הוא מה שיסודו לנו אנשי-כנסת-הגדולה בתפלת מוסף של ראש-השנה שלש ברכות, שהן: מלכויות, זכרונות ושופרות, שהן כנגד שלשה עיקרים הללו - להעיר לב האדם כי בהאמנת העיקרים הללו עם סעיפיהם ושרשיהם, כפי מה שראוי, יזכה האדם בדינו לפני ה'.

מלכויות

כי ברכת מלכויות היא כנגד עקר "מציאות ה'", ויורה על-זה נסח הברכה: "על-כן נקנה לך, ה' אלהינו, לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ והאילילים כרות כרתו, לתקן עולם במלכות שדי וכו', יפירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון וכו', ויקבלו כלם את על מלכותך" וכו'.

זכרונות

וכן ברכת זכרונות תורה על ההשגחה והשכר והענש, וכן יורה נסח הברכה: "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות" וכו'.

שופרות

וברכת שופרות היא לרמז על העקר השלישי שהוא "תורה מן השמים", ועל-כן היא מתחלת: "אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמָהם, מן השמים השמעתם קולך" וכו'. ולפי שמתן-תורה היה באמצעות קול שופר חזק מאד, כמוהו לא נהיה מן העולם - נקראת "שופרות". כי הקולות והלפידים שהיו שם, כבר היו בעולם כיוצא-בהם או ממיןם; אבל קול השופר בזולת-שופר לא היה מעולם ולא יהיה כן עד זמן הגאולה, שהיא שעה שתתפרסם תורת האמת בפני כל העולם. ועל אותה שעה נאמר: "ואדני אלהים בשופר יתקע" [זכריה ט, יד]. כפי דעת קצת-החכמים [ב"ר נו, ט].

שופרות אינם רמז לעקדת יצחק

וכבר ראיתי מי שכתב שהשופרות רמז לעקדת יצחק; ואינו כן, שאלו היתה ברכת השופרות רמז לעקדה, היה ראוי לזכר בה עקדת יצחק - לא בזכרונות, כמו שזכרנו. ואולם הביאם לזה מה שמצאנו לרז"ל [ר"ה טז]. כי התקיעה בשופר-של-איל - זכר לאילו של יצחק; ואין זה כלום, כי התקיעה בשופר-של-איל אמרו שהיא זכר לאילו של יצחק, אבל לא התקיעה-בשלוח, ולא ברכת השופרות.

העיקרים נרמזים בנבואת ישעיהו

ולרמז אל שלש העיקרים הללו, שהם סבת ההצלחה, כללם ישעיהו בפסוק אחד, אמר: "פי יי שפִּטְנו, יי מחַקְּנו, יי מְלַכְּנו, הוא יוֹשִׁיעֵנו" [לג, כב]. אמר "יי שופטנו" - לרמז על עקר ההשגחה, ועל-דרך "קרוב מצדיקי, מי-יריב אתי, נעמדה יחד" [שם נ, ח], כלומר: ומזה-הצד ראוי שנקנה בדין. ואמר "יי מחוקקנו" - לרמז על "תורה מן השמים", שהוא העקר השני; כי "מחוקק" יקרא נותן התורה, כמו: "פי-שם חלקת מחקק ספון" [דברים לג, כא], שנקאמר על משה, לפי שנתנה תורה על-ידיו. ואמר זה על-דרך "שמעו אלי ידעי צדק, עם תורת בלבם, אל-תיראו חרפת אנש" וגו' [ישעיהו נא, ז], כלומר: אף אם לא נזכה בדין מצד שהוא שופטנו, לפי שהשופט אי-אפשר לו לעבר על החק המנח מאחר - הנה מצד שהוא נותן התורה והוא המניח החקים, ראוי שנקנה בדין. ואמר "יי מלכנו" - לרמז על העקר השלישי, שהוא "מציאות ה'", שהוא מלך על כל העולם, ונקרא ביחוד "מלך-ישראל וגאלו" [שם מד, ו], ולומר כי אף אם מצד-היותו מחוקק לא יצצה להעביר על החק - מפל-מקום, מצד-היותו מלכנו ראוי שיושיענו, כי המלך יש לאל-ידו. לעבר על החק ולעשות מה שירצה כדי להושיע את עמו. ועל-כן סיים "הוא יושיענו", כלומר: כי אחר שלש העיקרים הללו, שעקר הצלחת האדם תלוי בהאמנתם, יש לנו בהם יתרון על כל העולם, ראוי שיושיענו ביחוד על כלם.

המורה - המלמד, ההוכחה. **מן העולם** - מעולם. **בזולת** - בלי. **התקיעה-בשלוח** - התקיעה עצמה, קול השופר. **המנח מאחר** - החוק נקבע ע"י אחרים. **ביחוד** - במיוחד. **לאיל-ידו** - בכחו. **על כלם** - יותר מכל האומות.

לעילוי נשמת נפתלי הרצקא בן אלתר אברהם ז"ל
לעילוי נשמת עמנואל ברך גז ז"ל בן רפאל פרג' רובר גז ז"ל ואורה לוי שתי'

